

Modern view of Panchakarma with Physiotherapy

(Useful for BAMS, PG and Diploma Students of Panchakarma)

Dr. Priyanka Arun Keram
M.D. PhD Scholar
(Panchakarma)

SSAM, Madapsar
A615.82/KER

UG 13639

• Sole Distributors •
SHRI DHANWANTARI BOOK PUBLISHERS
Bhande Plot Chowk, Umred Road, Nagpur.
M. : 8007677540

About Author

Dr. Priyanka Arun Keram

M.D. PhD Scholar (Panchakarma)

- B.A.M.S. completed from HVPM's Vidarbha Ayurved Mahavidyalaya, Amravati in 2011.
- M.D. (Panchakarma) completed from R. A. Podar Medical College (Ayu.) Worli, Mumbai in 2017.
- PhD (Panchakarma) is going on at APM's Ayurved College Sion, Mumbai.
- Former assistant professor at Shree Dhanwantari Ayurved College and research centre, Semri, Mathura (UP).
- At present working as an assistant professor at MAM's Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya Hadapsar, Pune.
- Approved UG and PG teacher at MUHS Nashik.
- Works as an examiner in exam panel of MUHS Nashik and Bharati Vidyapeeth University Pune.
- Participated in more than 20 National and International seminars.
- Published more than 8 research papers in national and international journals.
- Performed as organizing committee member, coordinator, demonstrator and resource person in many workshops, CME programmes and webinars.

• Sole Distributors •

DHANWANTARI BOOKS & STATIONERS

Below Itkelwar Hospital, Umred Rd., Sakardara Sq. Nagpur

ISBN - 978-93-91783-21-1

Diabetes Friendly Meal Planning

ly Meal Planning

Madhura

Publisher

Navnath Jagtap

Rudra Enterprises, Dahanukar Colony, Kothrud,
Pune - 411038

Contact

9075496977 / 8975930258

Design

सारद मजकूर 8888895226 / 9763073869

Cover Page

Ajay Hatekar

Printer

Deepak Multioffset, Mukundnagar - Pune

First Edition

August 2023

ISBN

978-93-92121-20-3

Price

Rs. 449/-

To get the information of

The opinions, incidents and

Diabetes Friendly Meal Planning

Over 2 billion+ views on social media.

The new book

of 'Madhura's Recipe' by Madhura, who has reached the homes of millions of people through YouTube and social media.

Book features perfect blend of the art and science of cooking along with nutrition.

Healthy, nutritious recipes specially formulated for Diabetes patients based on doctor's advice and recommendation.

A complete guide to daily healthy meal planning for people having diabetes and for non-Diabetes patients as well.

Diabetes friendly and simple recipes that can be easily prepared at home.

A helping hand that adds convenience to the life of a Diabetes patient.

Recipes are narrated in simple and easy language.

A must have book for people to control diabetes with proper diet and nutrition and yet who are foodies.

Rudra Enterprises
www.madhuramasale.com

ISBN 978-93-92121-20-3

9 789392 121203

Recipe

₹ 449

Preface

Dr. Vidya Undale-Newaskar

Ayurveda Specialist

We all are familiar with Madhura from Madhura's Recipe. There is absolutely no need to introduce her separately. But I am immensely grateful to Madhura for getting this wonderful opportunity to introduce her new book.

In today's era of a stressful life, we come across a completely ruined lifestyle of many people. Extreme workload and stress results in irregular meal timings, sleep deprivation, insomnia, irregular meals with consumption of whatever is available. There is no time for meditation and exercise while dealing with mental stress. The resultant of such an unhealthy lifestyle is an invitation to many diseases!

One of the most important serious diseases is diabetes. This disease comes along with several restrictions on the patient's diet. The patients are constantly reminded by their family members about the 'don't eat this, don't eat that' list. Some patients wrongly insist on eating sweets. It is not the case that diabetic patients should not consume anything at all. But they must consume suitable food items in proper quantity.

Madhura has brought before us an insightful book that will give relief to diabetic patients. I strongly believe that the delicious recipes in this book will act as a ray of hope in the sad, gloomy lives of diabetics.

Madhura has written all the recipes in a very insightful way. I am sure that these delicious, nutritious recipes will surely delight the taste buds of the patients. I would like to give a very valuable advice to all diabetics. All diabetics should

Dr. MALI SANDIP MATU

M.S. (Shalyatantra), Ph.D. (Shalyatantra),

- **B.A.M.S.:** D.C.S. Ayurved College, Dhule, North Maharashtra University, Jalgaon. Top in University.
- **M.S. (Shalyatantra):** Government Ayurved College, Nanded, S.R.T.M. University, Nanded.
- **Ph.D. (Shalyatantra) :** Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune, Maharashtra University of Health Sciences, Nashik. (M.U.H. S., Nashik)
- Working as an **Assistant Professor, P.G. Teacher and Ph. D. Guide, Department of Shalyatantra** at M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune-411028 since 2009
- Experience of Paper setter, Moderator for B.A.M.S. (Final Year), M.S. (Preliminary and Final Year Examination) for Shalyatantra Subject at M.U.H.S., Nashik and other Universities in India.
- Published Fifteen Research papers in International Research Journals and Peer Reviewed Index Journals.
- Actively participated in free Sickie Cell Anaemia camp at Dhadgaon, Dist. Nandurbar.

Dr. PATIL SACHINKUMAR SAHEBRAO

M. D. (Kayachikitsa), Ph.D. (Kayachikitsa), M.B.A. (H.R.), M.A. (Sanskrit), P.G.D.E.M.S., D.Y.A., B.L.S. (Provider), A.C.L.S. (Provider), I.T.L.S. (Provider), Basic N.R.P.(Provider), Advanced N.R.P. (Provider), P.A.L.S. (Provider)

- **B.A.M.S. :** Chaitanya Ayurved Mahavidyalaya, Sakegaon, Bhusawal District Jalgaon. North Maharashtra University, Jalgaon.
- **M. D. (Kayachikitsa) :** Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune. University of Pune.
- **Ph.D. (Kayachikitsa),** Ashtang Ayurved Mahavidyalaya, Pune. Maharashtra University of Health Sciences, Nashik. (M. U. H. S., Nashik)
- **M.B.A. (H.R.), Y.C.M.O.U.** Nasik
- **M.A. (Sanskrit),** Tilak Maharashtra University, Pune
- **P.G.D.E.M.S. :** Symbiosis International University, Pune
- **D.Y.A. :** Tilak Maharashtra University, Pune
- Working as an **Professor & H.O.D., Ph.D. GUIDE, P.G. Teacher & RESEARCH GUIDE, Department of Kayachikitsa** at M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune – 411028 since 2006
- **Elected as a : Former Board of Studies Member (B.O.S. Member)** for Paraclinical Ayurved Board of Maharashtra University of Health Sciences, Nashik.
- **Elected as a : Former Faculty Member** for Paraclinical Ayurved Board of Maharashtra University of Health Sciences, Nashik.
- Working as a **Co-Principal Investigator** for Research Project, Title of the Research Project: "A Comparative Study of 'Raktaposhak Vati' and 'Yograj Rasayan' in the Management of 'Tridoshaja Pandu Vyadhi' (vis-a-vis Iron Deficiency Anaemia)."
- **Local Management Committee, Member** (Elected) of M.U.H.S. Nashik for M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune – 411028
- **Working as an Associate Editor, Satyanveshnam Today Research Journal,** M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune – 411028
- **Anti-Raging Committee Member,** M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune – 411028
- Experience of Paper setter, Moderator for B.A.M.S.(Final Year), M.D. (Preliminary and Final Year Examination) for Kayachikitsa Subject at M.U.H.S., Nashik and other Universities in India.
- Published Eighty Research papers in National and International Research Journals and Peer Reviewed Index Journals. Various Research papers presentation done in National and International Conferences.

Shalyatantra Samanya (General Surgery)

As per the syllabus of
N.C.I.S.M., New Delhi &
M.U.H.S., Nashik
for M.S. (Shalyatantra),
Preliminary

AUTHORS

Dr. MALI SANDIP M.

M.S. (Shalyatantra), Ph.D. (Shalyatantra),
Assistant Professor,
Department of Shalya Tantra,
Sumatibhai Shah Ayurved
Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune - 411 028.

Dr. SACHINKUMAR S. PATIL

M. D. (Kayachikitsa), Ph.D. (Kayachikitsa),
M.B.A. (H.R.), M.A. (Sanskrit), P.G.D.E.M.S., D.Y.A.,
B.L.S. (Provider), A.C.L.S. (Provider),
I.T.L.S. (Provider), Basic N.R.P. (Provider),
Advanced N.R.P. (Provider), P.A.L.S. (Provider).
Professor & H.O.D., Department of Kayachikitsa,
M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya,
Malwadi, Hadapsar, Pune - 411 028.

Indexing and Abstracting in Following Databases

1. Bowker: A ProQuest Affiliate

2. Crossref

Peer Reviewed & Refereed

ADVANCES IN AYUSH

(Ayurveda, Yoga and Naturopathy, Unani, Siddha and Homoeopathy)

Volume - 7

Chief Editor
Dr. Siva Rami Reddy E

₹ 710, US \$16

Published by
Akinik Publications,
#169, C-11, Sector - 3, Rohini,
Delhi-110085, India
Toll Free (India): 18001234070

Attribution-NonCommercial-ShareAlike
4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

AKINIK PUBLICATIONS

Contents

Chapters	Page No.
1. Cosmetic Benefits of Dinacharya in Ayurveda <i>(Dr. Pooja Hassan G, Dr. Unnikrishnan PM, Dr. Anjali Pant and Dr. Lakshmi Varma K)</i>	01-22
2. Role of Triphala in Shalakyatantra (Ear-Nose-Throat-Head-Eye Diseases) <i>(Dr. Sumedha Y Kotangale and Dr. Yogesh T. Kotangale)</i>	23-36
3. Concept of Ratna in Disease Management: An Overview <i>(Dr. Rakshitha D)</i>	37-46
4. Pharmacognosy in Ayurveda <i>(Dr. Meenakshi Verma, Dr. Anuruddh Gupta and Dr. Priyanka Gupta)</i>	47-63
5. Contributions of Acharya Sushruta in the Field of Obstetrics: An Ancient Ayurvedic Approach <i>(Dr. Mrudula KS and Dr. Rahul Yashavanth)</i>	65-85
6. Comprehensive Review of Sharangadhar Samhita W.S.R to Madhyam Khanda <i>(Dr. Ujwala A. Jadhao, Dr. Swati A. Thakare and Dr. Mangesh W. Nalkande)</i>	87-109
7. A Review on Detection of Food Adulteration with Rapid Test Advised by FSSAI <i>(Dr. Ujwala A Jadhao, Dr. Mangesh W Nalkande and Dr. Swati A Thakare)</i>	111-136
8. A Comprehensive Review of Sharangdhara Samihata Uttarakhanda wsr Panchakarma & Upkalpanas <i>(Dr. Swati A. Thakare, Dr. Ujwala A. Jadhao and Dr. Mangesh W. Nalkande)</i>	137-149

ADVANCES IN AYUSH

(AYURVEDA, YOGA AND NATUROPATHY, UNANI, SIDDHA AND HOMOEOPATHY)

Volume - 8

Chief Editor

Prof. (Dr.) E Siva Rami Reddy

M.D, Ph.D., Professor and Head, PG & Ph.D. Guide, Department of Practice
of Medicine, M.N.R. Homoeopathic Medical College, Sangareddy,
Telangana, India

AkiNik Publications®
New Delhi

Published By: AkiNik Publications

AkiNik Publications

169, C-11, Sector - 3,

Rohini, Delhi-110085, India

Toll Free (India) – 18001234070

Phone No.: 9711224068, 9911215212

Website: www.akinik.com

Email: akinikbooks@gmail.com

Chief Editor: Prof. (Dr.) E Siva Rami Reddy

The author/publisher has attempted to trace and acknowledge the materials reproduced in this publication and apologize if permission and acknowledgements to publish in this form have not been given. If any material has not been acknowledged please write and let us know so that we may rectify it.

© AkiNik Publications TM

Publication Year: 2023

Pages: 149

ISBN: 978-93-5570-620-1

Book DOI: <https://doi.org/10.22271/ed.book.2135>

Price: ₹ 759/-

Registration Details

- Printing Press License No.: F.1 (A-4) press 2016
- Trade Mark Registered Under
 - Class 16 (Regd. No.: 5070429)
 - Class 35 (Regd. No.: 5070426)
 - Class 41 (Regd. No.: 5070427)
 - Class 42 (Regd. No.: 5070428)

PART

1

ROGA NIDAN

evam

VIKRITI VIGYAN

Dr. Subhash Ranade
Dr. Anand Kalaskar

Proficient

Publishing House

Publisher : **Proficient Publishing House**
543, Shaniwar Peth,
Appa Balwant Chowk,
Pune 411 030
Phone : (020) 2448 4538, 2447 3183
email : sales@theproficient.com
website : www.theproficient.com

First Edition : July 2022

© AUTHORS

Printer : **Raj Printers**
Mangalwar Peth, Pune

STATUTORY WARNING

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or by any means, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher.

Publisher : Proficient Publishing House
543, Shaniwar Peth,
Appa Balwant Chowk,
Pune 411 030
Phone : (020) 2448 4538, 2447 3183
email : sales@theproficient.com
website: www.theproficient.com

First Edition : July 2022

© AUTHORS

Printer : Raj Printers
Mangalwar Peth, Pune

STATUTORY WARNING

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or by any means, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher.

Useful Books for Ayurvedic Students

Prepared as per syllabus of NCISM, Delhi and
Maharashtra Health Science University, Nashik

Third Professional B.A.M.S

रोगनिदान - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
रोगनिदान - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
स्वस्थवृत्त - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
स्वस्थवृत्त - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
चरक संहिता (उत्तरार्ध)	कै. शंकर दाजीशास्त्री पटे, प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
अष्टांगहृदयम्	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
Dravyaguna Vijnyan	Dr. A. P. Deshpande, Dr. Subhash Ranade
Pharmacology for Ayurvedic Students	Dr. A. P. Deshpande
Concept of Pathology in Ayurveda	Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda Ranade
Health & Disease in Ayurveda & Yoga	Dr. Subhash Randade, Dr. Sunanda Ranade, Dr. Rajendra Deshpande
Clinical Examination (Modern and Ayurvedic)	Dr. Subhash Ranade, Dr. Rajendra Deshpande

Proficient

Publishing House

543, Shaniwar Peth, Appa Bulwant Chowk, Pune 411 030.

Phone: (020) 2448 4538 / 2447 3183

E-mail: sales@theproficient.com

Website: www.theproficient.com

070223

2

evam
VIKRITI VIGYAN

UG 13599

Dr. Subhash Ranade
Dr. Anand Kalaskar

Proficient
Publishing House

Useful Books for Ayurvedic Students

Prepared as per syllabus of NCISM, Delhi and
Maharashtra Health Science University, Nashik

Third Professional B.A.M.S

रोगनिदान - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
रोगनिदान - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
स्वस्थवृत्त - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
स्वस्थवृत्त - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
चरक संहिता (उत्तरार्ध)	कै. शंकर दाजीशास्त्री पदे, प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
अष्टांगहृदयम्	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
Dravyaguna Vijnyan	Dr. A. P. Deshpande, Dr. Subhash Ranade
Pharmacology for Ayurvedic Students	Dr. A. P. Deshpande
Concept of Pathology in Ayurveda	Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda Ranade
Health & Disease in Ayurveda & Yoga	Dr. Subhash Randade, Dr. Sunanda Ranade, Dr. Rajendra Deshpande
Clinical Examination (Modern and Ayurvedic)	Dr. Subhash Ranade, Dr. Rajendra Deshpande

Proficient
Publishing House

543, Shaniwar Peth, Appa Balwant Chowk, Pune 411 030.

Phone: (020) 2448 4538 / 2447 3183

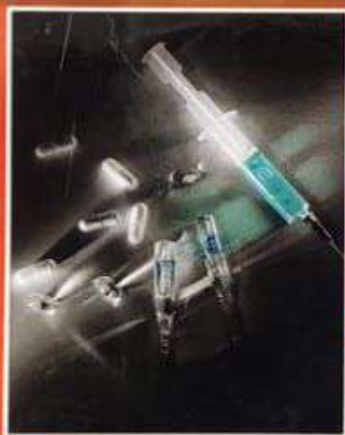
E-mail: sales@theproficient.com

Website: www.theproficient.com

070224

(Volume 9)

Recent Advances in Pharmaceutical Sciences

Dr. M.S. Sudheesh & Dr. Yuvraj Singh Dangi

Edited Book: Recent Advances in Pharmaceutical Sciences
(Volume 9)

Publication Year: October, 2022

MRP: INR 800

© Innovare Academic Sciences Pvt Ltd

ISBN: 978-81-952065-5-1

Publisher and address:

Innovare Academic Sciences Pvt Ltd

T-8, Mahaveer Apartment, Near SIRT College, Ayodhya Bypass,

Bhopal 462041, MP, India. Phone: +91 9425108574

Email: info@innovareacademics.in | <https://innovareacademics.in/>

Printer: Innovare Academic Sciences Pvt Ltd

Edited Book

Recent Advances In Pharmaceutical Sciences

(Volume 9)

Dr. M S Sudeesh and Dr. Yuvraj Singh Dangi

Publisher

Innovare Academic Sciences Pvt Ltd
T-8, Mahaveer Apartment, Near SIRT College, Ayodhya Bypass, Bhopal 462041,
MP, India. Phone: +91 9425108574
Email: info@innovareacademics.in | <https://innovareacademics.in/>

Index

Chapter No.	Title	Author(s)	Page No.
1.	A COMPARATIVE ANALYSIS OF CANTHAL INDEX OF EKOWE INDIGENES, BAYELSA STATE	Ogoun T.R., Tobia PS, Aye T.	1-7
2.	EFFECT OF ALPHA LIPOIC ACID IN TREATMENT OF TYPE 2 DIABETES	Priyambada Panda, Sitansu Kumar Panda, Tapaswini Mishra, Dipti Mohapatra	8-20
3.	CHEMICAL CONSTITUENTS AND BIOLOGICAL ACTIVITIES OF THE <i>Picrorhiza kurroa</i>	Dr. Anju Bhatnagar	21-38
4.	QUERCETIN ALLEVIATES ENDOPLASMIC RETICULUM STRESS-INDUCED APOPTOSIS IN BUFFALO OVARIAN GRANULOSA CELLS	Qiang Fu, Yangqing Lu, Weihang Yang, Runfeng Liu, Qinqiang Sun	39-59
5.	REVIEW ON EMERGING TRENDS & MODIFICATIONS OF IN- VIVO & IN-VITRO SCREENING TECHNIQUES OF DIURETIC ACTIVITY	Kiran M. kulkarni, Manish S. kondawar	60-74
6.	EVALUATION OF <i>IN VIVO</i> ANTIDIABETIC ACTIVITY OF ROOT OF CRATAEVA MAGNA LOUR., ON STREPTOZOTOCIN INDUCED DIABETIC RATS	Dr. M.Sakthi Abirami, A. Manojkumar	75-84
7.	EVALUATION OF BACTERIAL RESISTANCE OF CEFADROXIL, CEPHALEXIN AGAINST GRAM POSITIVE AND GRAM NEGATIVE MICRO-ORGANISMS	S. Sundar, Kola Vijaya Raja Rajeswari	85-95
8.	CLINICAL TRIALS OF MADHUTAILIK BASTI AND HYPOGLYCEMIC HERBOMINERAL DRUG IN MADHUMEHA	Dr. Yogesh T. Kotangale, Dr. Sumedha Y. Kotangale	96-101
9.	REVIEW ARTICLE: OPTHALMIC NIOSOMAL IN SITU GEL	Dr.Ujwala Desai, Dr. Punam Kela, Esha Patel	102-127
10.	A VIEWPOINT ON PREVALENCE, CONVENTIONAL ANTIDEPRESSANT TREATMENT AND NON-CONVENTIONAL THERAPY WITH PSILOCYBIN IN CANCER PATIENTS WITH DEPRESSION AND ANXIETY	Suresh Velumani, Jitendra D. Lakhani, Ramachandran Balaraman, Dhanya B. Sen, Rajesh A. Maheshwari	128-138
11.	A REVIEW ON THE METABOLIC DISORDERS IN PSYCHOTIC PATIENTS TREATED WITH ANTIPSYCHOTIC DRUGS	Suresh Velumani, Jitendra D. Lakhani, Ramachandran Balaraman, Ashim Kumar Sen, Rajesh A. Maheshwari	139-155
12.	STUDY OF SEXUAL FUNCTIONING, SEXUAL CONCERNS AND SEXUAL SATISFACTION IN MALE STROKE SURVIVORS	Mahesh Kumar Talele	156-164
13.	BIODIESEL PRODUCTION USING GREEN CHEMISTRY: A BOON TO SOCIAL DEVELOPMENT	Noel Mankoo, Arshveer Singh, Monika Gupta	165-192

ADVANCES IN AYUSH

(AYURVEDA, YOGA AND NATUROPATHY, UNANI, SIDDHA AND HOMOEOPATHY)

Volume - 7

Chief Editor

Dr. Siva Rami Reddy E

Professor & Head, P.G. Guide, Department of Medicine SG Homoeopathic
Medical College, Rajasthan, India

AkiNik Publications®
New Delhi

Published By: AkiNik Publications

AkiNik Publications

169, C-11, Sector - 3,

Rohini, Delhi-110085, India

Toll Free (India) – 18001234070

Phone No.: 9711224068, 9911215212

Website: www.akinik.com

Email: akinikbooks@gmail.com

Chief Editor: Dr. Siva Rami Reddy E

The author/publisher has attempted to trace and acknowledge the materials reproduced in this publication and apologize if permission and acknowledgements to publish in this form have not been given. If any material has not been acknowledged please write and let us know so that we may rectify it.

© AkiNik Publications TM

Publication Year: 2022

Pages: 99

ISBN: 978-93-5570-494-8

Book DOI: <https://doi.org/10.22271/ed.book.1970>

Price: ₹ 710/-

Registration Details

- Printing Press License No.: F.1 (A-4) press 2016
- Trade Mark Registered Under
 - Class 16 (Regd. No.: 5070429)
 - Class 35 (Regd. No.: 5070426)
 - Class 41 (Regd. No.: 5070427)
 - Class 42 (Regd. No.: 5070428)

Contents

Chapters	Page No.
1. Treatment of Vesical Calculus (<i>Hisat-E-Masanah</i>) in Unani System of Medicine: An Evidence Based Approach (<i>Mohammad Shamim Khan and Qamrul Hasan Lari</i>)	01-11
2. Scientific Aspects of Treatment in Ayurved (<i>Dr. Prajakta Tomar</i>)	13-34
3. Concept of Nasya Karma (<i>Dr. Gangaprasad Anantrao Waghmare</i>)	35-44
4. Evidence Based Holistic Management of Diabetes Mellitus in Unani Medicine (<i>Dr. Neelam Quddusi, Dr. Bilal Ahmad, Dr. Usama Akram and Dr. M. Fazil</i>)	45-66
5. Concept of Vaman Karma (Medical Emesis) (<i>Dr. Gangaprasad A. Waghmare</i>)	67-76
6. Rutucharya-For Healthy Living (<i>Dr. Roma Suresh Gangawane and Dr. Yogesh D. Yelmar</i>)	77-99

AYURVEDA

Antenatal-Postnatal-Lactational Care

Dr. Sushil Deshmukh
Dr. Pranita Joshi Deshmukh

Pre conception Obstetrics was very well studied and described in Ayurveda Classical Texts. It has mentioned various factors affecting the pregnancy care and outcome. Speedy and stressful life has long term impact on foetus and on newborn child. It is evidenced that, pregnancy and post-delivery care has got utmost importance in women's life and still lot of pregnancy has shocking outcomes. Post-delivery care in Ayurveda starts with Dietary regimen and environmental conditions where the woman stays. Ayurveda concepts of pregnancy care, post-delivery care and lactational care are elaborated in the book. Ayurveda physicians in different traditional/ classical text books have mentioned the evidenced based literature. Ancient Ayurveda physicians emphasized on change in psychological behaviour like fear and anger. Even a minute shock during pregnancy can disturb the foetal life. Acharya Charaka has mentioned that psychological disturbances can be a one of the reasons for congenital anomalies of foetus. To create positive pregnancy atmosphere, Ayurveda and Yoga is playing significant role.

This book also elaborates Polycystic Ovarian Disorder (PCOD) found in young adolescent girls across the globe and a thought about the Ayurveda Treatment in PCOD. Satvavaj Chikitsa, treatment for maintaining the mental health also has a significance during PCOD management.

Dr. Sushil Deshmukh *(MS Ayurveda Prasuti Striroga, PG dip. in Project Management, MBA (Scholar) for Hospital and Health Management - BITS Pilani)*

Dr. Sushil Deshmukh completed his BAMS in 2000 and MS (Masters in Surgery) in Prasuti Striroga in 2003. He has 17 years of clinical experience in the field of Ayurveda, Panchakarma and Prasuti Striroga. At the same time he is also working as a Quality Manager and Hospital Administrator in MAM's Sane Guruji Arogya Kendra. He is also Internal Auditor for ISO 2015, AYUSH Assessor for NABH and External Assessor for National Health Systems Resource Centre (Technical Support Institute with National Health Mission under Ministry of Health and Family Welfare, GOI).

He was one of the core team member for designing, executing and implementing MAM's Centre of Excellence project supported by Ministry of AYUSH, GOI. He is also corporate wellness speaker for Ayurveda and Panchakarma. He is heading MAM's Centre of Excellence for Mother and Child Hospital as a CEO. drsushil.d1609@gmail.com, +91-9764544543

Dr. Pranita Joshi Deshmukh *(Professor and HOD, Department of Kriyasharir and Research Methodology)*

Research & International Course Coordinator, MAM's Program for Advanced Research in Ayurveda Sciences. Prof. & HOD Department of Kriyasharir and Department of Research Methodology in Medical Statistics, Sumatibhai Shah Ayurveda Mahavidyalaya Pune, IPR Scientist, Managing Editor Satyanveshanam Today, NABH AYUSH Assessor, ISO lead Auditor, NAAC Coordinator. pranitaj@gmail.com, +91-9822229579

walnutpublication
.com

INDIA • UK • USA

ISBN 978-935574314-5

9 789355 743145

Berow Heliway Hospital, United Rd., Sakurida-3g, Nagay

Indexing and Abstracting in Following Databases

1. Bowker: A ProQuest Affiliate

2. Crossref

ISBN 9789355703620

9 789355 703620
₹ 725 US\$ 16

Published by
AkiNik Publications,
#169, C-11, Sector - 3, Rohini,
Delhi-110085, India
Toll Free (India): 18001234070

Attribution-NonCommercial-ShareAlike
4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

Peer Reviewed & Refereed

Recent Trends in Herbal Medicine

Chief Editor
Dr. Milan Hait

Volume - 1

Co-editor
Dr. Rohit Kumar Bargah

AkiNik Publications
New Delhi

Contents

Chapters	Page No.
1. Recent Trends in Ayurveda Herbal Medicine <i>(Dr. Chintamani Tiwari and Shrishti Rastogi)</i>	01-19
2. New Implications of Hydrogels <i>(Dr. Shikha Baghel Chauhan)</i>	21-43
3. A Systematic Review on Topical Hydrogel for Wound Healing and Its Management <i>(Manjula D, Arpitha BM, Shanaz Banu and J Josephine Leno Jenita)</i>	45-71
4. Pharmacovigilance Related to Ayurvedic Medicines <i>(Dr. Pallavi Bhange and Dr. Yogesh Bhatambre)</i>	73-89
5. Study of Road Sides Trees Which Reduce the Air Pollution by Absorbing Dust Particles <i>(Dr. Vibha Choubey, Chhaya Patel and Dr. Indu Soni)</i>	91-102
6. Instrumentation - An Integral Part of Manufacturing, with Special Reference to Ayurvedic Medicines <i>(Dr. Yogesh Bhatambre and Dr. Pallavi Bhange)</i>	103-126

Published By: AkiNik Publications

AkiNik Publications

169, C-11, Sector - 3,

Rohini, Delhi-110085, India

Toll Free (India) – 18001234070

Phone No. – 9711224068, 9911215212

Email – akinikbooks@gmail.com

Chief Editor: Dr. Milan Hait

Co-Editor: Dr. Rohit Kumar Bargah

The author/publisher has attempted to trace and acknowledge the materials reproduced in this publication and apologize if permission and acknowledgements to publish in this form have not been given. If any material has not been acknowledged please write and let us know so that we may rectify it.

© AkiNik Publications

Publication Year: 2021

Pages: 126

ISBN: 978-93-5570-362-0

Book DOI: <https://doi.org/10.22271/ed.book.1828>

Price: ₹ 725/-

तन्त्रयुक्त्यादिसंग्रह

तन्त्रगुण, तन्त्रदोष, व्याख्या, कल्पना, आश्रय,
ताच्छिल्यादि आणि तन्त्रयुक्ती
यांचे

ससंदर्भ, सटीक आणि सोदाहरण विवेचन

‘वैद्य’ नीलेश गजानन कुलकर्णी

तन्त्रगुण, तन्त्रदोष, व्याख्या, कल्पना, आश्रय, ताच्छिल्यादि आणि तन्त्रयुक्ती या ग्रंथ लावण्याच्या प्राचीन पद्धती आहेत. यांचा अवलंब केल्याशिवाय ग्रंथाची रचना आणि त्याचा विवेच्य विषय यांचा उलगडा होत नाही. आयुर्वेद शास्त्राच्या चरकादि संहितांचे अध्ययन करण्यासाठी या पद्धती अत्यंत आवश्यक आहेत. या पद्धती समजावून घेवून संहितांचे सतत परिशीलन केल्यास ग्रंथकारांना अपेक्षित असलेला बोध अभ्यासकाला होवून शास्त्राचे मर्म समजते. आयुर्वेद या प्राचीन वैद्यकाचा शास्त्रपूत व्यवहार होण्यासाठी ही प्रक्रिया अत्यंत महत्त्वाची आहे. या पद्धतीचा उलगडा व्हावा यासाठी प्रस्तुत पुस्तकामध्ये विविध संदर्भ, टीकेतील उद्धरणे आणि उदाहरणे यांसह विस्तृत विवेचन केले आहे.

लोकवर्तन प्रकाशन

ISBN - 978-93-87811-37-9

तन्त्रयुक्त्यादिसंग्रह

तन्त्रगुण, तन्त्रदोष, व्याख्या, कल्पना,
आश्रय, ताच्छिल्यादि आणि तन्त्रयुक्ती
यांचे

ससंदर्भ, सटीक आणि सोदाहरण विवेचन

‘वैद्य’ नीलेश गजानन कुलकर्णी

एम्.डी. (आयुर्वेद); एम्.ए. (संस्कृत)

सह. प्राध्यापक, संहिता-सिद्धांत विभाग,

सु.शा.आ.म., हडपसर, पुणे.

लोकव्रत प्रकाशन

लोकव्रत प्रकाशन

तन्त्रयुक्त्यादिसंग्रह : 'वैद्य' नीलेश गजानन कुलकर्णी

E-mail - dr.nileshkulkarni@outlook.com

Contact : 88053 35512

प्रकाशक :

अॅड. वर्षा माडगूळकर

लोकव्रत प्रकाशन :

'सई', A -104, युथिका कॉम्प्लेक्स, वीरभद्रनगर,
बाणेर, पुणे - ४११ ०४५

© 'वैद्य' नीलेश गजानन कुलकर्णी

सर्व हक्क : लेखकाचे स्वाधीन

प्रथमावृत्ती : विजयादशमी, आश्विन शके १९४२

२५ ऑक्टोबर, २०२०

ले-आऊट :

योगेश्वर एन्टरप्राइझेस,

४०९ ब, नारायण पेठ

पुणे - ४११ ०३०

मुखपृष्ठ: श्री. संजीव लिमये

मुद्रण स्थळ :

के.सी. भिडे ब्लॉक मेकर्स

१९७७, सदाशिव पेठ,

माडीवाले कॉलनी,

पुणे - ४११ ०३०

किंमत: रु. १५०.००

ISBN : 978-93-87811-37-9

An ISO 9001-2015 Certified

प्रस्तुत पुस्तकामधील
विचार, मते, शब्दप्रयोग या
सर्वांशी प्रकाशक सहमत
असतीलच असे नाही.

(सर्व न्यायालयीन वाद पुणे
न्याय कक्षा)

કૌમારભૂત્ય અધ્યયન સૂત્ર

ડૉ. રામચન્દ્ર પાણ્ડુરંગ બાબર

लेखक का परिचय

डॉ. रामचन्द्र पांडुरंग बाबर इन्होंने सेठ गोविंदजी रावजी आयुर्वेद महाविद्यालय, सोलापूर से आयुर्वेदाचार्य (BAMS) डिग्री प्राप्त कर राष्ट्रीय आयुर्वेद संस्थान, जयपुर (NIA, Jaipur) से 'कौमारभृत्य' विषय में आयुर्वेद वाचस्पती (MD) उपाधी प्राप्त की है। वर्तमान में 'कौमारभृत्य' विषय में 'आयुर्वेद विद्यावारिधि' (Ph.D.) का अध्ययन भारती विद्यापीठ, पुणे से कर रहे हैं। विगत ६ वर्षोंसे वे सुमतीभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय एवं साने गुरुजी आयुर्वेद हॉस्पिटल, हडपसर, पुणे में असिस्टेंट प्रोफेसर, कौमारभृत्य विभाग के पद पर कार्यरत हैं। इनके कई पत्र पत्रिकायें व अनुसंधानात्मक लेख राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय पत्रिकाओं में प्रकाशित हुए हैं। इन्होंने विभिन्न राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठियों में अपने अनुसंधानात्मक शोध पत्र प्रस्तुत किए हैं तथा राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठियों के आयोजन कमिटी मेंबर भी रहे हैं।

सहलेखिका का परिचय

डॉ. श्रावणी रा. बाबर इन्होंने यशवंत आयुर्वेद महाविद्यालय, कोडोली, कोल्हापुर, महाराष्ट्र से आयुर्वेदाचार्य (BAMS) डिग्री प्राप्त कर सुमतीभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय एवं साने गुरुजी आयुर्वेद हॉस्पिटल, हडपसर, पुणे से 'स्वस्थवृत्त एवं योग' में आयुर्वेद वाचस्पती (MD) उपाधी प्राप्त की है। वर्तमान में वे 'काश्यप क्लिनिक', पुणे में रुग्णसेवा प्रदान कर रहीं हैं। इनके कई पत्र पत्रिकायें व अनुसंधानात्मक लेख राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय पत्रिकाओं में प्रकाशित हुए हैं। इन्होंने विभिन्न राष्ट्रीय एवं अंतरराष्ट्रीय संगोष्ठियों में अपने अनुसंधानात्मक शोध पत्र प्रस्तुत किए हैं।

नचिकेत प्रकाशन nachiketprakashan.com
8600044435 nachiketprakashan@gmail.com

कौमारभृत्य अध्ययन सूत्र

- प्रकाशन क्र. 333
- प्रथम आवृत्ति : 26 जानेवरी 2018, माघ शु. 9, युगाब्द 5119
- ISBN: 978-93-86521-13-2
- लेखक
डॉ. रामचन्द्र पाण्डुरंग बाबर एम.डी. (कौमारभृत्य) (राष्ट्रीय आयुर्वेद संस्थान, जयपूर)
असिस्टंट प्रोफेसर, कौमारभृत्य विभाग, सुमतीभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे-28. भ्र.: 8275459236
- सहलेखिका
डॉ. श्रावणी रामचन्द्र बाबर (एम.डी. (स्वस्थवृत्त एवं योग)
(सुमतीभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे)
चिकित्सक, 'काश्यप क्लिनिक', खराडी, पुणे. भ्र.: 9637810884
- प्रकाशक व मुद्रक
नचिकेत प्रकाशन : अनिल रामचंद्र सांबरे
24, योगक्षेम ले-आऊट, स्नेह नगर, वर्धा रोड, नागपूर -440 015. महाराष्ट्र
भ्र. : 8600044435, 9225210130
Email : nachiketprakashan@gmail.com, Visit : nachiketprakashan.com
Join us at : Nachiket Prakashan
- ऑनलाईन विक्री : nachiketprakashan.com
- © सभी अधिकार लेखक के आधीन
- मूल्य ₹ २५०/-

ANORECTAL DISEASES AND RECENT ADVANCEMENT IN THE TREATMENT

For B.A.M.S. (Final Year) Kayachikitsa & Shalyatantra,
M.D. (Kayachikitsa) (Preliminary & Final Year) /
M.S. (Shalyatantra) (Preliminary & Final Year)
and Practitioners.

As per the syllabus of C.C.L.M. and M.U.H.S., Nashik.

• AUTHORS •

Dr. Sandip M. Mali

M. S. (Shalyatantra), Ph. D. (Shalyatantra)

Dr. Sachinkumar S. Patil

M. D. (Kayachikitsa), Ph.D. (Kayachikitsa),

P.G.D.E.M.S., D.Y.A.,

B.L.S. (Provider), A.C.L.S. (Provider),

• **Dr. Sandip Matu Mali**
M.S. (Shalyatantra), Ph. D. (Shalyatantra)

- **B. A. M. S. :** D. C. S. Ayurved College, Dhule, North Maharashtra University, Jalgaon. Top in University.
- **M.S. (Shalyatantra) :** Government Ayurved College, Nanded, S. R. T. M. University, Nanded.
- **Ph.D. (Shalyatantra) Scholar :** Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune. Maharashtra University of Health Sciences, Nashik. (M. U. H. S., Nashik)
- Working as an **Assistant Professor, P.G. Teacher and Research Guide, Department of Shalyatantra** at M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune - 411028 since 2009
- Experience of Paper setter, Moderator for B.A.M.S.(Final Year), M. S. (Preliminary and Final Year Examination) for Shalyatantra Subject at M.U.H.S., Nashik and other Universities in India.
- Published Fifteen Research papers in International Research Journals and Peer Reviewed Index Journals.
- Working as a **Principal Investigator** for Research Project.
- Actively participated in free Sickle Cell Anaemia camp at Dhadgaon, Dist. Nandurbar and Chopada, Dist. Jalgaon regularly.

• **Dr. Sachinkumar Sahebrao Patil**
M.D. (Kayachikitsa), Ph.D. (Kayachikitsa), P.G.D.E.M.S., D.Y.A., B.L.S. (Provider), A.C.L.S. (Provider), I.T.L.S. (Provider), Basic N.R.P.(Provider), Advanced N.R.P.

- **B.A.M.S. :** Chaitanya Ayurved Mahavidyalaya, Sakegaon, Bhusawal District Jalgaon. North Maharashtra University, Jalgaon.
- **M. D. (Kayachikitsa) :** Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune. University of Pune.
- **Ph.D. (Kayachikitsa), Ashtang Ayurved Mahavidyalaya, Pune. Maharashtra University of Health Sciences, Nashik. (M. U. H. S., Nashik)**
- **P.G.D.E.M.S. :** Symbiosis International University, Pune
- **D.Y.A. :** Tilak Maharashtra University, Pune
- Working as an **Associate Professor, P.G. Teacher & Research Guide, Department of Kayachikitsa** at M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune - 411028 since 2006
- Working as a **Co-Principal Investigator** for Research Project, Title of the Research Project: "A Comparative Study of 'Raktaposhak Vati' and 'Yograj Rasayan' in the Management of 'Tridoshaja Pandu Vyadhi' (vis-a-vis Iron Deficiency Anaemia)."
- **Local Management Committee, Member** (Elected) of M.U.H.S. Nashik for M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune - 411028
- Working as an **Associate Editor, Satyanveshnam Today Research Journal**, M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune - 411028
- **Anti-Raging Committee Member**, M.A.M.'s Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Malwadi, Hadapsar, Pune - 411028
- Experience of Paper setter, Moderator for B.A.M.S.(Final Year), M.D. (Preliminary and Final Year Examination) for Kayachikitsa Subject at M.U.H.S., Nashik and other Universities in India.
- Published various Research papers in National and International Research Journals

National Journal of Research in Ayurved Science

Title of Article

“ Management of Vatarakta Through Basti And Raktamokshana : A Single Case Study ”

Deshpande Sushrut Devendra , Gokhale Maya Vivek

Dwarkanath 16/7 Sunita Society, Opp. New Karnataka High School, Erandawane, Pune

Email ID- sushrut.ponting@gmail.com mobile no-9822504943

ABSTRACT:

Background- *Basti, raktamokshana* is indicated in *Vatarakta chikitsa*^[1].

Objective – To evaluate the efficacy of *basti, raktamokshana karma* in *Vatarakta*.

Materials and methods- This is a case study of *Vatarakta*, where 31 year old female patient having symptoms- *ubhaya hasta paada sandhi shoola, ubhaya janu kurpara sandhi shoola, ubhaya hasta paada parva sandhi shoola, shotha, ubhaya janu sandhi shotha* since 1.5 months.

Symptoms were indicating confirmed diagnosis of *Vatarakta*. VAS scale was applied for the assessment of pain, stiffness, local temperature and burning symptoms. Grip strength was calculated for hand finger joints. Lab investigations were also done.

Management- *Ashwattha siddha ksheera basti* with *Ashwattha siddha taila matra basti* therapy was done for 15 days along with *Raktamokshana* on 4th day of treatment.

Observations- Significant results were observed and improvement in cardinal symptoms of *Vatarakta* i.e pain, stiffness, burning, local temperature was observed. It also provided significant results in improving grip strength and hematological values.

Conclusion- Thus *Ashwattha siddha ksheera basti* with *Ashwattha siddha taila matra basti*^[2] therapy with *Raktamokshana* has significant effect in the management of *Vatarakta*.

KEYWORD: *Vatarakta, Basti, Raktamokshana*

INTRODUCTION:

Acharya Charaka have classified *Vatavyadhies* in two types that is *Dhatukshaya janya* and *Margavarodha janya*.^[3] *Vatarakta* is one of the *margavarodhajanya vata vyadhi*.

Constant pain at joints, loss of power, stiffness, presence of persistent pain, localized raised temperature are the cardinal signs and symptoms of *Vatarakta*.^[4] Due to swelling and pain there is difficulty in movements of joints. Patients always need to take analgesics for pain relief. The intensity of pain is so severe that it is compared with pain caused due to rat bite (*akhu visha*)^[5]. The symptoms of *Vatarakta* are similar to clinical features of Gout, obstructive arterial diseases, and often these are compared with each other.

The clinical observation of *Vatarakta* shows that it is a disease having chronicity. Modern medicine does not provide curative treatment for the disease. An analgesics, NSAIDS, steroids are the only solution provided by modern medicine. *Vatarakta* can be treated following principles of *Ayurveda* much more effectively. Thus *shodhana* becomes essential tool in the management of *Vatarakta*. All *vata vyadhi* have predominant *vata* origin. Here *vata* and *rakta* getting vitiated can be assumed in same way i.e *vata* being responsible for *shoola*, *chimachimayana*, and *rakta* responsible for *shotha*, *ushnasparsha*. Dietary habits and life style modalities play a major role in the causation of *Vatarakta*. In the literature, it is emphasized that etiological factors lead to predominant morbidity of *vata dosha* and *rakta dhatu*, hence the name is *Vatarakta*. To be more specific, the obstruction of

raktamarga or *raktavaha strotasa* is leading pathology^[6].

Acharya Charaka advised *basti* and *raktamokshana* in *Vatarakta*.^[7] *Basti* is the best treatment for *vata dosha*.^[8] *Basti* is beneficial in *Asthyashrita vyadhi* due to *Ashrayasharee bhava* between *Asthi* and *vata*.^[9] *Raktamokshana* was equally important in this case as per indicated in *Vatarakta* treatment, as *Ashrayasharee bhava* between *Rakta dhatu* and *pitta dosha*.^[10]

Aim- To study the effectiveness of *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* with *raktamokshana* in *Vatarakta*

Objective-

To assess the effect of *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* and *raktamokshana* on uric acid levels

Materials and methods-

Case reports-

Patient name- A.B.C
Age- 31 years
Gender- Female
Opd no- 60843
Ipd no- 12226

Complaints- (since 1.5 months)

- 1- *ubhaya hasta paada sandhi shooal*
- 2- *ubhaya janu kurpara sandhi shoola*
- 3- *ubhay hasta paada parva sandhi shoola, shotha*
- 4- *ubhaya janu sandhi shotha*

On examination-

Pulse – 70/min
B.P- 110/90 mm hg
RS- AEBE, Clear
CVS- S₁S₂ Normal
CNS- Concious, oriented
P/A- Soft

Mala – *Samyaka*

Mootra – *Samyaka*

Jihva- *Eeshat sama*

Kshudhaa- *Prakrut*

Nidra- *Khandit*

Prakruti- *Vata-Kapha*

LMP- 3/11/2016

Profession- Teacher, standing + sitting job

Hetu sevana- *Amla sevana, mishtanna sevana, achankramana*

N/H/O any major illness.

Allopathic treatment taken for the same above complaints in the form of NSAIDS, corticosteroids, but had no relief. Assessment was done on the basis of the following points-

Assessment criteria-

Subjective criteria-

1. Joint score – The No. of clinically active joints was determined on the basis of tenderness on pressure or painful passive movements.

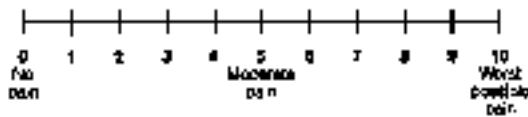
2.

Score	Number of joints involved
3	More than 5
2	Between 3-5
1	At least 2
0	No joint involvement

2. Tenderness

Score	
3	Severe
2	Moderate
1	Mild
0	Tenderness absent

3. Pain, swelling, local temperature and burning (By Visual Analogue Scale)

5-44mm	Mild
45-74mm	Moderate
75-100mm	Severe

4. Episode of numbness – Present -1 Absent-0

5. Functional score

Score	Ability to perform joint functions
3	Unable
2	With the help of another person
1	Able to do with difficulty
0	Can do without difficulty

6. Overall Score

1-8	Mild- Grade1
9-16	Moderate- Grade2
17-24	Severe-Grade3

Objective criteria-

1. Grip strength -Was measured by recording the pressure that patient can exert for squeezing a partially inflated cuff (20 mmHg) of a standard sphygmo manometer for hand fingers only.

Poor	Below 38 mm Hg
Moderate	40-140 mm Hg
Mild	142-280 mm Hg
Normal	Above 280 mm Hg

2. Lab investigations

	Before treatment	After treatment
Hb%		
Wbc count		
Neutrophil count		
ESR		
Serum Uric acid		

The symptoms gradually increased as winter season started. There was morning stiffness to all the hand finger joints and

there was pain also. Thus patient opted for *Ayurvedic* treatment. After taking complete history she received following treatment-

Management-

Niruha bsti- Ashwattha siddha ksheera basti (150 ml)

Anuvasana basti- Ashwattha siddha taila matra basti (60 ml)

Basti were given on alternate days for 15 days in the *kala basti* format with *niruha basti* on empty stomach early in the morning and *anuvasana basti* after having meals.

Raktamkshana- Siravedha was done on 4th day of the treatment with 22 no. scalp vein set. 40 ml blood letting was done.

Along with this *Panchakarma* treatment, *Raktapachaka vati* 1tds (250 mg each) of *Rasamruta* pharmacy (in house pharmacy) 2 times a day along with food was given, *Kaishore guggula* 1 tablet (500 mg each) of *Rasamruta* pharmacy (in house pharmacy) 2 times a day along with food was given.

Table no 2- Properties of Ashwattha siddha ksheera basti contents

	Ashwattha ^[11,12]	Ksheera ^[13]	Ghruta ^[14]	Madhu ^[15]	Sesame oil ^[16]
Rasa	Kashaya, madhura	Madhura	Madhura	Madhura, kashaya	Madhura, kashaya
Virya	Sheeta	Sheeta	Sheeta	Ushna	Ushna
Vipaka	Katu	Madhura	Madhura	Madhura	Madhura
Dosha karma	Vedana sthapana, shothahara, raktashodhana	Vata, pitta shamana, rakta vikara hara	Vata, pitta shaman, rakta prasadana	Kapha hara	Vata, kapha shamana
Guna	Guru, ruksha	Guru, snigdha	Guru, snigdha	Guru, snigdha	Sukshma, snigdha

The pain, swelling, temperature, tenderness relief was calculated according to following formula-

$$100 \times \text{IP0} - \text{IPL} \div \text{IPL}$$

Where,

IP0=Intensity of pain on 0th day that is before treatment

IPL=Intensity of pain on last day that is on 30th day, that is after completion of treatment.

Observations and results-

Table no 3- Assessment criteria (subjective and objective)

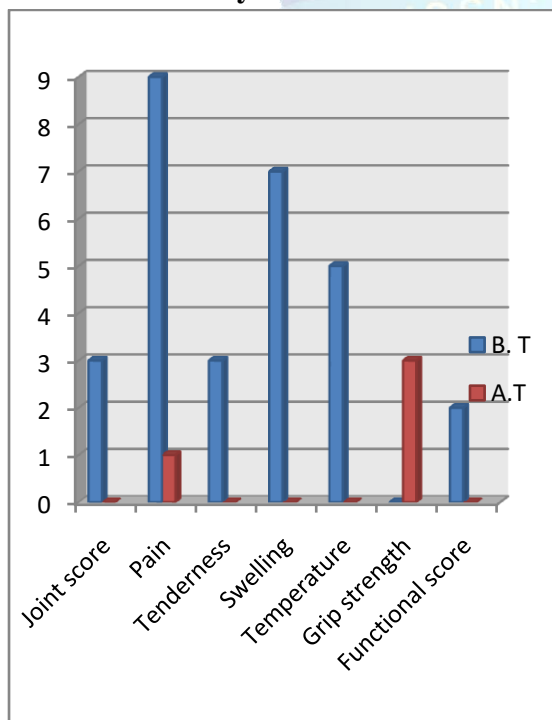
Sr. No	Criteria	Follow up			
		Before treatment	Day 7	Day 15	Day30
1.	Joint score 0-3	3	2	0	0
2.	Severity of pain 0-10	9	7	5	1
3.	Tenderness 0-3	3	2	0	0
4.	Swelling – present/absent 0-10	7	5	1	0
5.	Local temperature and burning present/absent 0-10	5	4	2	0
6.	Grip strength 0-3	0	0	1	3
7.	Functional score 0-3	2	1	1	0

Table no 4- lab investigations

	Before treatment	After treatment
Hb%	9.2	9.6
Wbc count	14800	7450
Neutrophil count	70%	45%
ESR	18	10
Serum Uric acid	7.3	4.9

Table no 5- %relief of the symptoms

Symptoms	% of relief
Pain	88.88%
Swelling	100%
Temperature	100%
Tenderness	100%

Chart no 1- Analysis of the treatment**Discussion-**

From above observations it is clearly seen that, patient got 88.88% relief from pain, and 100% relief from swelling, temperature and tenderness. Joint score also reduced and grip strength increased. Functional score also reduced, showing the ability of patient to perform daily functions easily. This effect was achieved by *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* and *Raktamokshana*. Hence we are mentioning about *samprapti bhanga* of *Vatarakta* by our treatment modality.

1) Ashwattha siddha ksheera basti

Milk – *Vatahara, pittahara, Rakta vikarabara*

Ashwattha (Ficus religiosa Linn) – Raktashodhaka, shothahara, dahashamana, pitta kapha hara

Ghee – *Vatashamaka, pittashamaka, Raktaprasadaka*

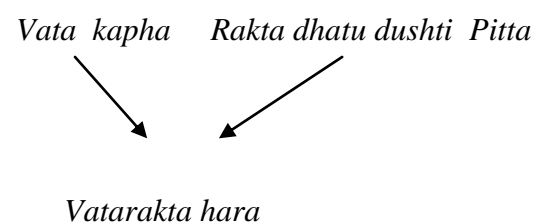
Honey – *Kapha shamaka*

Sesame oil – *Vatahara, sanyogat sarvarogahara*

2) Ashwattha siddha taila matra basti-

Ashwattha itself is *pitta kapha hara* and *rakta shaman*. Due to drug effect and procedural effect *Ashwattha siddha taila matra basti* worked on *Vatarakta*.

According to above *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* worked as

3) Raktamokshana- *Raktamokshana (siravedha)* plays an important role in the *rakta pradoshaja vyadhi* and also it plays

an important role on *pitta dosha*. It is also helpful to relive pain and swelling by removing the obstruction created by *vata dosha*, and thus creating normal blood circulation at joint spaces.

Thus it proves that *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* and *Raktamokshana* plays an important role in the management of *Vatarakta*. This study was carried out on single patient and can be carried out on large sample size. *Ashwattha siddha ksheera basti* and *Ashwattha siddha taila matra basti* can be given in the diseases showing same clinical presentation as *Vatarakta*.

Conclusion-

Ashwattha siddha ksheera basti and *Ashwattha siddha taila matra basti* with *Raktamokshana* is effective in the management of *Vatarakta*.

Acknowledgement-

I would like to acknowledge Dr. Maya Gokhale (HOD Panchakarma) Sumatibhai Shah Ayurved Mahavidyalaya, Hadapsar, all my teachers, seniors, colleagues.

References-

- 1) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vatarakta chikitsa adhyaya/ 41 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 991
- 2) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vatarakta chikitsa adhyaya/ 158,36 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 989
- 3) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vataavyadhi chikitsa adhyaya/ 23 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 938
- 4) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vatarakta

chikitsa adhyaya/ 20,21 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 986

5) Dr. Ambika Dutta Shastri - Sushrut samhita with Aurrved Tatva sandipika Hindi vyakhya Mahavaatavyaadhi chikitsa adhyaya 5/1, Vaatavyaadhi chikitsa 4/15 page no-33,37 Varanasi – Reprinted in 2010 – published by Chaukhambha Sanskrit samsthan – Varanasi.

6) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vatarakta chikitsa adhyaya/ 13-15 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 984

7) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Chikitsa sthana Vatarakta chikitsa adhyaya/ 36 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 989

8) Vd Tripathi B. edited Ashtanga Hridaya Sutra sthana 1/ 25 Chaukhambha Sanskrit Samsthana- Varanasi Reprinted 2012 p 10

9) Vd Tripathi B. edited Ashtanga Hridaya Sutra sthana 11/ 28 Chaukhambha Sanskrit Samsthana- Varanasi p 20

10) Vd Tripathi B. edited Ashtanga Hridaya Sutra sthana 11/ 28 Chaukhambha Sanskrit Samsthana- Varanasi p 20

11,12) Dr. G. S. Pandey - Prof. K. C. Chuneke- Bhava Prakasha Nighantu – Ashwattha dravya page no 502 Varanasi – Revised and enlarged edition in 2010 - Published by – Chaukhambha Bharati Academy – Varanasi.

13) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Sutra sthana adhyaya13/14,15Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 199

14) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Sutra sthana adhyaya13/16Chaukhambha Sanskrit

Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 199

15) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Sutra sthana adhyaya27/245 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 199

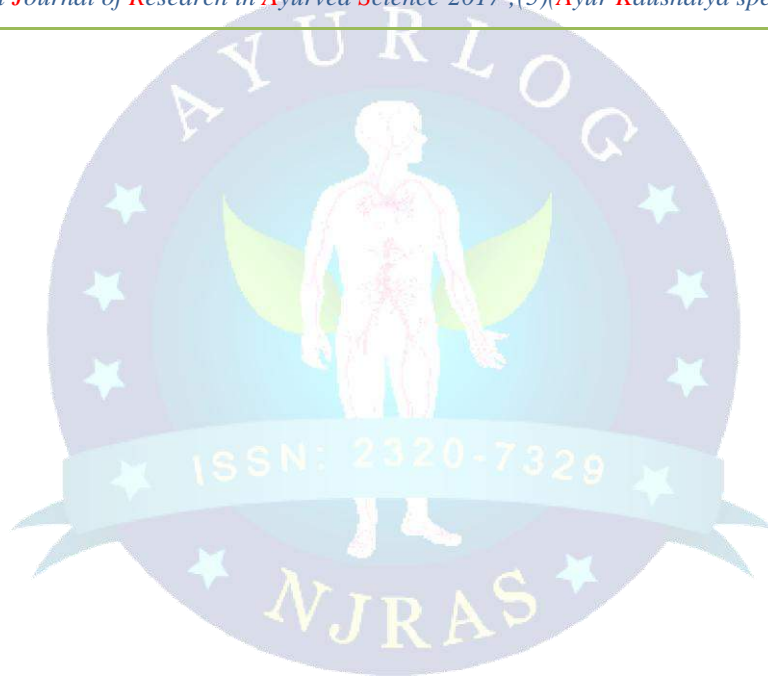
16) Vd Tripathi B. edited Charaka samhita Chakrapani tika Sutra sthana adhyaya27/300 Chaukhambha Sanskrit Samsthana - Varanasi Reprinted in 2009 p 199

Cite this article:

Management of Vatarakta Through Basti And Raktamokshana:
A Single Case Study

Deshpande Sushrut Devendra, Gokhale Maya Vivek

Ayurlog: National Journal of Research in Ayurved Science-2017 ;(5)(Ayur Kaushalya special issue);592-599

योगशास्त्र

(आयुर्वेद पदवी, पदव्युत्तर व डिप्लोमा कोर्सेससाठी उपयुक्त)

डॉ. रमेश उज्वले

एकमेव वितरक
गोयल बुक एजन्सीज्

गोयल प्रकाशन, पुणे

डॉ. रमेश उज्वले

असोसिएट प्रोफेसर

स्वस्थवृत्त व योग विभाग, सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे.

- पदवी बी. ए. एम. एस. - छ. शा. म. शि. सं. चे आयुर्वेद महाविद्यालय,
कांचनवाडी, औरंगाबाद, (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ)
१९९५-२००१

- पदव्युत्तर शिक्षण एम.डी. (आयुर्वेद - स्वस्थवृत्त व योग) - बनारस हिंदू
विश्वविद्यालय, वाराणसी २००१-२००४.
- डिप्लोमा इन योगा - बनारस हिंदू विश्वविद्यालय, वाराणसी
- सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, हडपसर, पुणे येथे २००६ पासून व्याख्याता पदावर कार्य केले.
- २०१२ पासून सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, हडपसर, पुणे येथे प्रपाठक पदावर कार्यरत
- २००४ पासून अनेक रुग्णांवर आयुर्वेद पद्धतीने यशस्वी चिकित्सा.
- राष्ट्रीय सेवा योजनाचे सहाय्यक कार्यक्रम अधिकारी म्हणून ३ वर्षे काम पाहिले.
- सिकल सेल कॅंप, धडगांव, जि. नंदूरबार, व चोपडा, जि. जळगाव आदी ठिकाणी आरोग्यविषयक
कार्यक्रमात वैद्यकीय अधिकारी म्हणून सामाजिक सेवेत कार्यरत.
- आयुर्वेद, योग, निसर्गोपचार व आरोग्य या विषयांवर अनेक ठिकाणी व्याख्याने.
- आयुर्वेद व योग संबंधीच्या विविध कार्यशाळा, चर्चासत्रे यांमध्ये चेअरपर्सन, कमिटी मॅबर व
पार्टिसिपंट म्हणून सहभाग.
- वर्तमानपत्र, राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय जर्नल्स मधून लेख प्रकाशित.
- महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठात परीक्षक म्हणून कार्यरत.

₹ 199.00

एकमेव वितरक

गोयल बुक एजन्सीज्

३१, बुधवार पेठ, पुणे ४११००२.

ISBN: 978-81-9329-676-9

9 788193 296769

गोयल प्रकाशन, पुणे ३१, बुधवार पेठ, पुणे ४११००२. दूरभाष: ०२० २४४५३२६७

आ
यु
र्वे
दी
य
रु
ग्ण
प
री
क्ष
ण

व्याधीनाम प्रमुख वेदना

षट्क्रियाकाल
परीक्षण

पूर्व व्याधी वृत्तांत

आतुर परीक्षण

सामान्य
परीक्षण

निदानपंचक

वर्तमान व्याधी वृत्तांत

व्यवच्छेदक
निदान

डॉ. आनंद कळसकर

डॉ. संदीप काळे

With Best Compliments, To, Dr. Pooja

"Clinical case taking for Ayurvedic UG & PG students"

Ayurvedeeya Rugna Parikshana - Case taking

From, Dr. Anand V. Kalaskar

20/12/16

आयुर्वेदीय रुग्णपरीक्षण

डॉ. आनंद कळसकर

डॉ. संदीप काळे

मनकर्णिका पब्लिकेशन

आयुर्वेदीय रुग्णपरीक्षण

♦ प्रथम आवृत्ती - ९ मे २०१६ (अक्षय तृतीया)

♦ लेखक -

डॉ. आनंद कळसकर

एम्.डी. (कायचिकित्सा-विकृतिविज्ञान)

पी.जी. डिप्लोमा इन योग (बी.एच्.यू.)

पी.जी. डिप्लोमा इन मेडिको-लीगल सिस्टम्स

डॉ. संदीप काळे

बी.ए.एम्.एस्.

एम्.डी.आयु. (रोगनिदान एवम् विकृति विज्ञान)

डिप्लोमा इन योग आयुर्वेद

♦ प्रकाशक - गिरीश गांधी

मनकर्णिका पब्लिकेशन

विशाल अपार्टमेंट, पडवळ आळी,

चिंचवडगाव, पुणे - ४११ ०३३. (महाराष्ट्र)

फोन नं. ०९४२२३२७४०५/९०११००१६३५

manakarnikapc@gmail.com

© सर्व हक्क लेखकांकडे

♦ मुद्रक - भाग्यश्री प्रिंटर्स

संगमवाडी, पुणे.

♦ अक्षररचना

व मुखपृष्ठ - नयना मते

♦ मूल्य - रु. २००/- (दोनशे रुपये मात्र)

डॉ. आनंद कळसकर

असोसिएट प्रोफेसर, रोगनिदान विभाग,
सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे.

डॉ. आनंद कळसकर, बी.ए.एम.एस्., डिप्लोमा आयुर्वेद महाविद्यालय,
एम्.डी. (कायचिकित्सा-विकृतिविज्ञान), पी.जी. डिप्लोमा इन योग (बी.एच.यू.), पी.जी. डिप्लोमा इन योडो-
थीरपी सिस्टम्स (सिंबापोलिस विद्यापीठ)

- ◆ महाराष्ट्रातून एकमेव विद्यार्थी म्हणून विश्वविख्यात व आयुर्वेदातील सर्वश्रेष्ठ अशा वारास हिंदू युनिव्हर्सिटी (बी.एच.यू.) येथे स्पर्धा परीक्षेद्वारा उच्च शिक्षणासाठी निवड.
- ◆ सध्या आयुर्वेद चिकित्सक तथा अध्यापक म्हणून कार्यरत. गेल्या पंधरा वर्षांपासून स्वतःच्या खासगी क्लिनिकमध्ये प्रॅक्टिस.
- ◆ सन २००२ मध्ये सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, हडपसर, पुणे येथे 'रोगनिदान' विभागात असिस्टंट प्रोफेसर म्हणून निवड. रोगनिदान विषयातील अध्यापनात विशेषतः Clinical Case Taking (रुग्णालयीन परीक्षण) शिकवण्याची त्यांची विशेष आवड.
- ◆ सन २००७ मध्ये म.आ.वि.वि., नाशिक तर्फे 'रोगनिदान' विभागात पदव्युत्तर मार्गदर्शक व सन २००९ मध्ये असोसिएट प्रोफेसर पदावर नियुक्ती.
- ◆ सन २०१० पासून अनेक पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन, तसेच सन २०१३ पासून म.आ.वि.वि., नाशिकचे ते रोगनिदान विषयाचे मान्यताप्राप्त पीएच.डी. मार्गदर्शक.
- ◆ म.आ.वि.वि., नाशिकच्या M.E.T. (Medical Education Technology) विभागाचा Basic तथा Advanced course पूर्ण करणारे आयुर्वेदातील प्रथम अध्यापक. सदर विभागात अनेक वेळा वैद्यकीय अध्यापकांना अध्यापनाचे प्रशिक्षण देण्यासाठी नियुक्त.
- ◆ सन २०१३ मध्ये शिक्षकदिनी, जनसेवा न्यास, हडपसरतर्फे आदर्श शिक्षक पुरस्काराने गौरवान्वित.
- ◆ आयुर्वेद व योगविषयक अनेक लेख स्थानिक, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय आयुर्वेद मासिकांत प्रसिद्ध. अनेक विद्यार्थ्यांना आयुर्वेद विषयांतील लेखांसाठी मार्गदर्शन. JAIM या प्रख्यात मासिकाचे Reviewer.
- ◆ आयुर्वेद, योग, Pathology, Pharmacology, MET इत्यादी विविध विषयांवर व्याख्यानांसाठी विविध ठिकाणी नियुक्त. अनेक राष्ट्रीय तथा आंतरराष्ट्रीय आयुर्वेद परिषदांमध्ये शोधनिबंध सादर, तसेच अनेक विद्यार्थ्यांना शोधनिबंधांसाठी मार्गदर्शन.
- ◆ भारत सरकारच्या आयुष विभागातर्फे प्रायोजित 'अगदतंत्र की पाठ्यपुस्तक' या पुस्तकाच्या हिंदी भाषांतरामध्ये मोलाचा सहभाग.
- ◆ गत वर्षापासून International Academy of Ayurved (IAA) चे सदस्य असून आतापर्यंत अनेक विदेशी विद्यार्थ्यांना आयुर्वेदचे ज्ञान प्रदान.
- ◆ 'रोगनिदान भाग १ व २' चा पुस्तकाचे डॉ. सुभाष रानडे सरांसोबत लेखन, प्रकाशक - प्रोफिजन्ट पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.

डॉ. संदीप काळे

असिस्टंट प्रोफेसर, रोगनिदान विभाग,
सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे.

डॉ. संदीप काळे, बी.ए.एम.एस्., अहमं आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे (२००१-२००६).

एम्.डी. आयु. (रोगनिदान एवम् विकृति विज्ञान), बी आयुर्वेद महाविद्यालय, सांगर (२००७-२०१०).

डिप्लोमा इन योग आयुर्वेद, टिळक विद्यापीठ, पुणे. (२००४)

- ◆ निदानात्मक रुग्णपरीक्षा व लॅबटेस्ट या पुस्तकाचे लेखक (२०१४)
- ◆ महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग (एम.पी.एस्.सी.) द्वारे शासकीय आयुर्वेद महाविद्यालयाच्या रोगनिदान विषयासाठी असिस्टंट प्रोफेसर या पदावर शिफारस (२०१५)
- ◆ शैक्षणिक क्षेत्रात पाच वर्षांपासून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनाचा अनुभव ◆ आयुर्वेद व पंचकर्म प्रॅक्टीसचा आठ वर्षांचा अनुभव ◆ इंटरनॅशनल जर्नल ऑफ ड्रग रिसर्च या जर्नलचे शिष्टिका ◆ सत्यान्वेषनमटुडे या ISSN रिसर्च जर्नलचे असिस्टंट एडिटर.
- ◆ आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय परिषदांमध्ये संशोधनात्मक लेख प्रसिद्ध.
- ◆ आयुर्वेदातील विविध विषयांवर आयुर्वेदिक मासिकांत लेख प्रसिद्ध.
- ◆ आयुर्वेद प्रचार, प्रसारासाठी, समाजासाठी उपयोगी असे आरोग्यविषयक अनेक विषयांचा महाराष्ट्र टाइम्स पुणे व लोकमत पुणे व नाशिक वृत्तपत्रात नियमित लेख प्रसिद्ध.
- ◆ आयुर्वेद व्यासपीठ पुणे शाखेतर्फे दैनंदिनी संपर्क संकलनाचे कार्य (२०१३ ते २०१४).
- ◆ आयुर्वेद व्यासपीठ पुणे शाखेचे कोषाध्यक्षपदी निवड (२०१५)
- ◆ आयुर्वेद व्यासपीठ पुणे शाखेतर्फे विविध विषयांवर विद्यार्थी व वैद्यांसाठी संभाषण वर्गांचे आयोजन.
- ◆ मासा व मास संघटनेमार्फत आयुर्वेद क्षेत्रातील विद्यार्थी व वैद्य यांच्या संघटनांचे कार्य.

New
Syllabus
2010

अगदतन्त्र ल्यवहारसुर्वेद एवं विधिवैद्यक

शतनू प्रकाशन

www.shantanuprakashan.com

www.facebook.com/shantanuprakashan

Cell : 0 98 22 08 55 06.

वैद्य विद्या उंडाळे-नेवासकर

अगदतन्त्र, व्यवहारसुर्वेद एवं विधिवैद्यक

वैद्य विद्या उंडाळे-नेवासकर

Our Publications

Cell : 0 98 22 08 55 06.

All over India

FREE HOME DELIVERY

शरीर रचना विज्ञान	- प्रात्यक्षिक	वै. वाव्हळ
	- भाग १	वै. वाव्हळ
	- भाग २	वै. वाव्हळ
	- Handbook	वै. वाव्हळ
शरीर क्रिया विज्ञान	- भाग १	वै. देशपांडे
	- भाग २	वै. देशपांडे
	- प्रात्यक्षिक	वै. देशपांडे
पदार्थ विज्ञान		वै. मोकाशी
अष्टांग हृदय		वै. यानपळेवार
अष्टांगहृदय-Handbook		वै. देशपांडे
आयुर्वेद इतिहास		वै. वाव्हळ
अनुवाद चन्द्रिका		वै. वाव्हळ
वैद्यकीय सुभाषित सा.		वै. वाव्हळ
पंचतंत्र		वै. वाव्हळ
हितोपदेश		वै. वाव्हळ
प्रथमवर्ष-प्रश्नसंच		

स्वस्थवृत्त	वै. पाटील
द्रव्यगुण - Charts	वै. साठे
रसशास्त्र	वै. साठे
भैषज्य कल्पना	वै. तळोकार
रस, भैषज्य-Charts	वै. साठे
रसशास्त्र-प्रात्यक्षिक	वै. तळोकार
भैषज्य क. -प्रात्यक्षिक	वै. तळोकार
रोगविज्ञान	वै. नागपुरे
विकृतिविज्ञान	वै. नागपुरे
अगदतन्त्र	वै. उंडाळे
घरक संहिता-पूर्वार्ध	वै. यानपळेवार
द्वितीयवर्ष-प्रश्नसंच	

प्रसूतितन्त्र	वै. पाटील
कौमारभृत्य (बालरोग)	वै. गडकरी
कायचिकित्सा	
- भाग १-४	वै. पुंड
- भाग १	वै. बाबेल
- भाग ४	वै. बाबेल
शल्यतन्त्र	
- भाग १	वै. शेकोकार
- भाग २	वै. शेकोकार
- भाग १	वै. उखळकर
शालाक्यतन्त्र	
- नेत्ररोग	वै. लहानकर
- नेत्ररोग	वै. पद्मावार
- मुखरोग	वै. पद्मावार
- कर्ण, नासा, शिरो	वै. पद्मावार
- मुखरोग	वै. अनंतवार
- कर्ण, नासा, शिरो	वै. अनंतवार
तृतीयवर्ष-प्रश्नसंच	

Hindi & English

शरीर रचना विज्ञान	- भाग १	वै. वाव्हळ
	- भाग २	वै. वाव्हळ
Sharir Rachana Vigyan - Part 1		वै. वाव्हळ
शरीर क्रिया विज्ञान	- भाग १	वै. देशपांडे, वाव्हळ
	- भाग २	वै. देशपांडे, वाव्हळ
	- Handbook	वै. देशपांडे, वाव्हळ
पदार्थ विज्ञान	- Handbook	वै. वाव्हळ
अगदतन्त्र, व्यवहार आयुर्वेद		वै. देशपांडे
स्त्रीरोग		वै. प्रभा शर्मा
कायचिकित्सा	- भाग १	वै. बाबेल, वाव्हळ
शल्यतन्त्र	- भाग १	वै. उखळकर
शल्यतन्त्र	- भाग २	वै. शेकोकार

शरीर रचना विज्ञान	श्लोकावली
शरीर क्रिया विज्ञान	अष्टांग हृदय
1 पदार्थ विज्ञान	अष्टांग संग्रह
2 स्वरस्यवृत्त	प्रसूतितन्त्र, स्त्रीरोग
द्रव्यगुण विज्ञान	कौमारभृत्य
द्रव्यगुण विज्ञान-श्लोकसंग्रह	कायचिकित्सा
रसशास्त्र, भैषज्य कल्पना	कायचिकित्सा-श्लोकसंग्रह
रोगविज्ञान, विकृतिविज्ञान	शल्यतन्त्र
अगदतन्त्र	शालाक्य तन्त्र
घरक संहिता - पूर्वार्ध	घरक संहिता - उत्तरार्ध

Reference Books

CNS examination book + VCD
Principles of Agnikarma
P.G. Entrance Question set
Ph.D. medical CET - Notes

शंतनू प्रकाशन

Anatomy Charts
द्रव्यगुण Charts
रस, भैषज्य Charts
शालाक्यतंत्र Charts

R.G.U.H.S. Question papers
March 06 - Jan. 12
• 1st year
• 2nd year
• 3rd year

www.shantanuprakashan.com
www.facebook.com/shantanuprakashan

दिल्ली गेट, सातभाई मळा, डी.एड. कॉलेज जवळ, अ.नगर - ४१४००९.
फ्लॅट क्र. १३+१४, साक्षात्कार सोसा., १२८ बुधवार पेठ, पुणे - २

शंतनू वाव्हळ
0 98 22 08 55 06
0241 - 2 32 17 24

रोगनिदान

भाग

१

प्रोफिशोट®

पब्लिशिंग हाऊस

डॉ. सुभाष रानडे

डॉ. आनंद कळसकर

आयुर्वेदीय उपयुक्त पुस्तके

महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक यांच्या सुधारित अभ्यासक्रमाला अनुसरून लिहिलेली पुस्तके

थर्ड प्रोफेशनल - बी. ए. एम्. एस्.

रोगनिदान - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
रोगनिदान - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर
स्वस्थवृत्त - भाग १	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
स्वस्थवृत्त - भाग २	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे, डॉ. आरती फिरके
चरक संहिता (उत्तरार्ध)	कै. शंकर दाजीशास्त्री पदे, प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
अष्टांगहृदयम्	प्रा. डॉ. सुभाष रानडे
Concept of Pathology	Prof. Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda Ranade
Health & Disease in Ayurveda & Yoga	Prof. Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda Ranade
<i>For Enthusiastic Readers</i>	
Dravyaguna Vijnyan	Dr. A. P. Deshpande, Dr. Subhash Ranade
Pharmacology for Ayurvedic Students	Dr. A. P. Deshpande
Concept of Pathology in Ayurveda	Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda Ranade
Health & Disease in Ayurveda & Yoga	Dr. Subhash Randade, Dr. Sunanda Ranade, Dr. Rajendra Deshpande
Clinical Examination (Modern and Ayurvedic)	Dr. Subhash Ranade, Dr. Rajendra Deshpande

प्रोफिशंट

पब्लिशिंग हाऊस

५४३, शनिवार पेठ, अप्पा बळवंत चौक, पुणे ३०.

फोन : २४४८४५३८, २४४७३१८३

E-mail : sales@theproficient.com

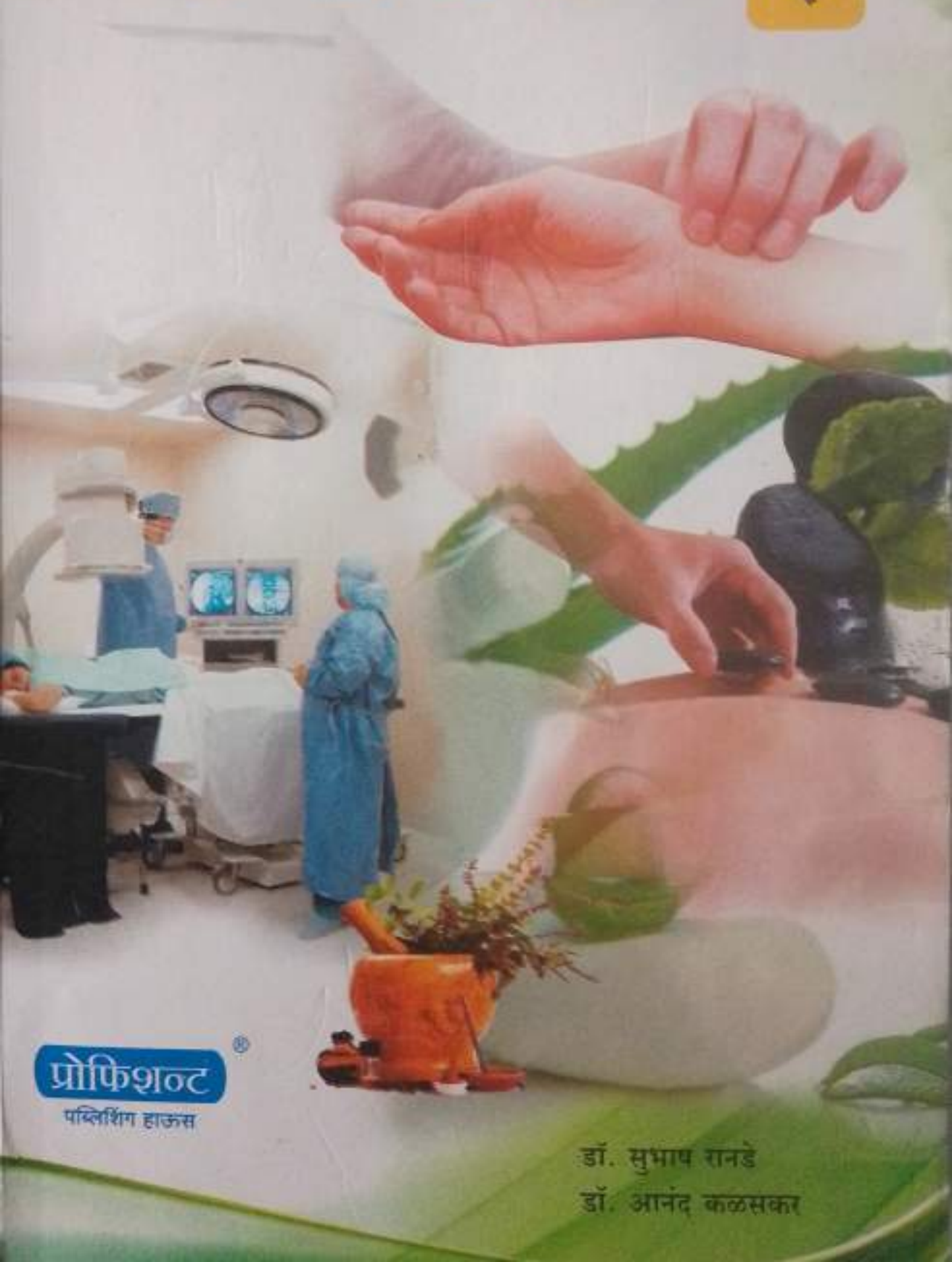
Website : www.theproficient.com

070205

रोगनिदान

भाग

२

प्रोफिशन्ट

पब्लिशिंग हाऊस

डॉ. सुभाष रानडे
डॉ. आनंद कलसकर

With Best Compliments,

A Complimentary copy;

सेंट्रल कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडिसिन व महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ
अभ्यासक्रमानुसार थर्ड प्रोफेशनल बी.ए.एम.एस.साठी लिहिलेले एकमेव पुस्तक

To, The Dept of Rognidan, (U.G.)
S.S.A.M.,

रोगनिदान

भाग २

From,

Dr. Anand V. Kalaskar.

लेखक

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे

बी.ए.एम. अँड एस.; एम.ए.एससी.

अध्यक्ष, इंटरनॅशनल अँकेडमी ऑफ आयुर्वेद
माजी प्राध्यापक व विभागप्रमुख, आयुर्वेद विभाग, पुणे विद्यापीठ
माजी प्राचार्य, अष्टांग आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे

डॉ. आनंद कळसकर

एच.डी. (कार्यचिकित्सा - विकृतिविज्ञान),

डिप्लोमा इन योग, डिप्लोमा इन मेडिको-सिगल सिस्टिम्स
सहयोगी प्राध्यापक, रोगनिदान एवम् विकृतिविज्ञान विभाग
सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, हडपसर

मूल्य : ₹ १७०/-

प्रोफिशन्ट

पब्लिशिंग हाऊस

070206

प्रकाशक : प्रोफिशन्ट पब्लिशिंग हाऊस

५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९,

राधाकृष्ण बिल्डिंग, प्रभात सिनेमासमोर,

पुणे ४११ ०३०

दूरध्वनी : ०२०-२४४८ ४५३८

email : sales@theproficient.com

website : www.theproficient.com

■
प्रथमावृत्ती : जानेवारी २०१५

■
© लेखक

■
मुद्रक : प्रोफिशन्ट प्रेस

५४३ शनिवार पेठ,

पुणे ४११ ०३०

STATUTORY WARNING

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or by any means, mechanical photocopying recording or otherwise, without permission of the publisher.

आयुर्वेदीय उपयुक्त पुस्तके

महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक यांच्या सुधारित अभ्यासक्रमाला अनुसरून लिहिलेली पुस्तके

थर्ड प्रोफेशनल - बी. ए. एम्. एस्.

रोगनिदान - भाग १

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर

रोगनिदान - भाग २

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, डॉ. आनंद कळसकर

स्वस्थवृत्त - भाग १

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे,
डॉ. आरती फिरके

स्वस्थवृत्त - भाग २

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे, प्रा. राजेंद्र देशपांडे,
डॉ. आरती फिरके

चरक संहिता (उत्तरार्ध)

कै. शंकर दाजीशास्त्री पदे,
प्रा. डॉ. सुभाष रानडे

अष्टांगहृदयम्

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे

Concept of Pathology

Prof. Dr. Subhash Ranade,
Dr. Sunanda Ranade

Health & Disease in
Ayurveda & Yoga

Prof. Dr. Subhash Ranade,
Dr. Sunanda Ranade

For Enthusiastic Readers

Dravyaguna Vijnyan

Dr. A. P. Deshpande,
Dr. Subhash Ranade

Pharmacology for Ayurvedic
Students

Dr. A. P. Deshpande

Concept of Pathology in
Ayurveda

Dr. Subhash Ranade,
Dr. Sunanda Ranade

Health & Disease in Ayurveda
& Yoga

Dr. Subhash Ranade, Dr. Sunanda
Ranade, Dr. Rajendra Deshpande

Clinical Examination
(Modern and Ayurvedic)

Dr. Subhash Ranade,
Dr. Rajendra Deshpande

प्रोफिशन्ट

पब्लिशिंग हाऊस

५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९, राधाकृष्ण बिल्डिंग,
प्रभात सिनेमासमोर, अप्पा बळवंत चौक, पुणे ३०.

फोन : ०२०-२४४७३१८३, २४४९३३८४

E-mail : sales@theproficient.com

Website : www.theproficient.com

070206

With Best Compliments,

A Complimentary copy,

सेंट्रल कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडिसिन व महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ
अभ्यासक्रमानुसार थर्ड प्रोफेशनल बी.ए.एम.एस.साठी लिहिलेले एकमेव पुस्तक

To,
The Dept of Rognidan, (U.G.)
S.S.A.M.,

रोगनिदान

भाग २ From,

Dr. Anand V. Kalaskar.

लेखक

प्रा. डॉ. सुभाष रानडे

बी.ए.एम. अँड एस.; एम.ए.एस्सी.

अध्यक्ष, इंटरनॅशनल अँकेडमी ऑफ आयुर्वेद

माजी प्राध्यापक व विभागप्रमुख, आयुर्वेद विभाग, पुणे विद्यापीठ

माजी प्राचार्य, अष्टांग आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे

डॉ. आनंद कळसकर

एम.डी. (कायचिकित्सा - विकृतिविज्ञान),

डिप्लोमा इन योग, डिप्लोमा इन मेडिको-लिगल सिस्टिम्स

सहयोगी प्राध्यापक, रोगनिदान एवम् विकृतिविज्ञान विभाग

सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, हडपसर

मूल्य : ₹ १७०/-

प्रोफिशन्ट

पब्लिशिंग हाऊस

070206

प्रकाशक : प्रोफिशियन्ट पब्लिशिंग हाऊस

५३५, शनिवार पेठ, शॉप नं. ९,

राधाकृष्ण बिल्डिंग, प्रभात सिनेमासमोर,

पुणे ४११ ०३०

दूरध्वनी : ०२०-२४४८ ४५३८

email : sales@theproficient.com

website : www.theproficient.com

■
प्रथमावृत्ती : जानेवारी २०१५

■
© लेखक

■
मुद्रक : प्रोफिशियन्ट प्रेस

५४३ शनिवार पेठ,

पुणे ४११ ०३०

STATUTORY WARNING

All rights are reserved. No part of this publication may be reproduced stored in a retrieval system or by any means, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission of the publisher.

आयुर्वेद शाखेच्या पदवी व पदव्युत्तर विद्यार्थी तसेच डॉक्टरांसाठी

निदानात्मक रुग्ण परिक्षा व लॅब टेस्ट

डॉ. संदीप काळे

डॉ. संजीवकुमार बागार

डॉ. संदीप काळे

असिस्टंट प्रोफेसर, रोगनिदान विभाग,
सु. शा. आयुर्वेद महाविद्यालय हडपसर, पुणे

- * बी. ए. एम. एस. अष्टांग आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे. (२००१-२००६)
- * एम. डी. आयु. (रोगनिदान) श्री आयुर्वेद महाविद्यालय, नागपुर. (२००७-२०१०)
- * डिप्लोमा इन योग आयुर्वेद, टिळक विद्यापीठ, पुणे.
- * शैक्षणिक क्षेत्रात चार वर्षांपासून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनाचा अनुभव.
- * आयुर्वेद व पंचकर्म प्रॅक्टीसचा सात वर्षांचा अनुभव.
- * आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय परिषदांमध्ये संशोधनात्मक लेख प्रसिद्ध
- * आयुर्वेदातील विविध विषयांवर आयुर्वेदिक मासिकांत लेख प्रसिद्ध.
- * आयुर्वेद प्रचार व प्रसारासाठी, समाजासाठी उपयोगी असे आरोग्यविषयक अनेक विषयावर महाराष्ट्र टाईम्स व लोकमत पुणे वृत्तपत्रात नियमित लेख प्रसिद्ध.
- * आयुर्वेद व्यासपीठ पुणे शाखेतर्फे वार्षिक डायरीसाठी संपर्क संकलनाचे कार्य.
- * मासा व मास संघटने मार्फत आयुर्वेद क्षेत्रातील विद्यार्थी, शिक्षक व वैद्य यांचे संघटनाचे कार्य.

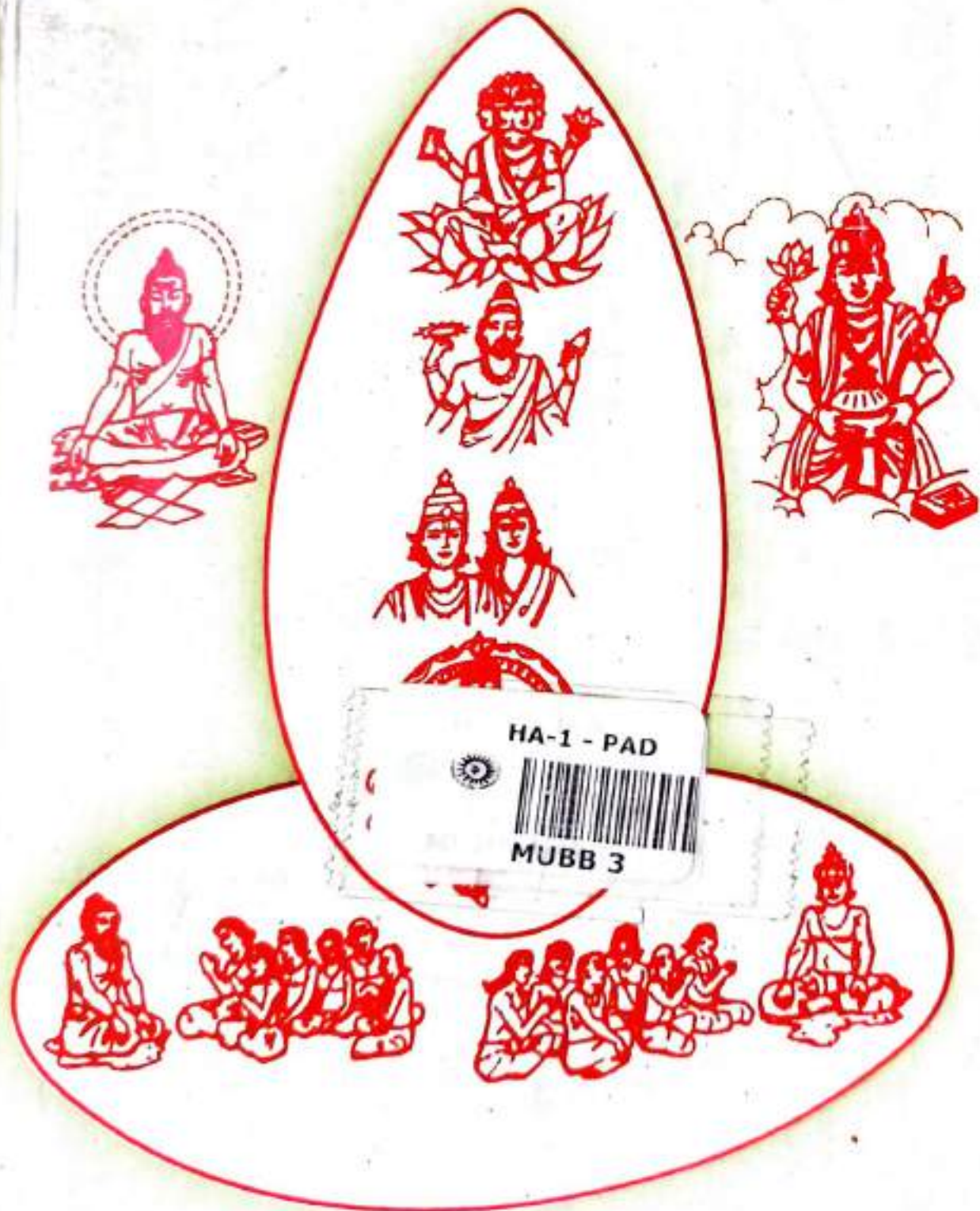

डॉ. संजीवकुमार बागोरे

असोशिएट प्रोफेसर, रोगनिदान विभाग,
सु. शा. आयुर्वेद महाविद्यालय हडपसर, पुणे

- * बी. ए. एम. एस. टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे.
- * एम. डी. आयु. (रोगनिदान) टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे.
- * माजी उपप्राचार्य, सु. शा. आयुर्वेद महाविद्यालय हडपसर, पुणे
- * शैक्षणिक क्षेत्रात वीस वर्षांपासून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनाचा अनुभव.
- * नाशिक विद्यापीठ तसेच इतर वैद्यकिय विद्यापीठात परीक्षक म्हणून कार्यरत.

व्यावहारिक आयुर्वेद इतिहास

रुचिका : प्रकाशन पुणे.

लेखक - वै. दिनकर मु. पडाडे

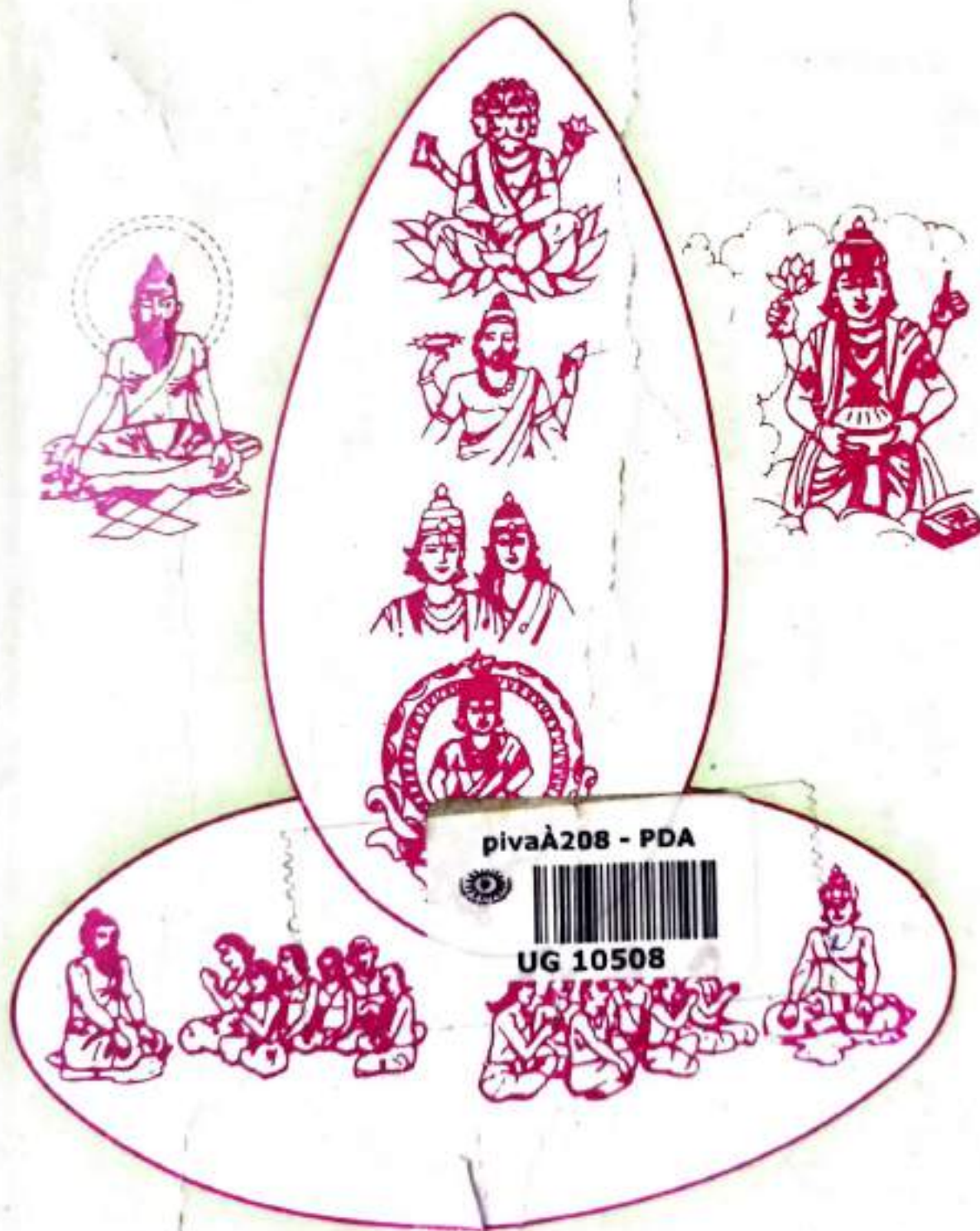

वै. दिनकर मुकुंद पडाडे

वै. दिनकर मुकुंद पडाडे यांनी श्री आयुर्वेद महाविद्यालय नागपूर येथे बी.ए.एम.एस. ही पदवी व एम. डी. शरीर क्रिया या विषयात व त्यानंतर श्रीमती कमलादेवी गौरीदत्त मित्तल पुनर्वसू आयुर्वेद महाविद्यालय मुंबई येथे एम. डी. आयुर्वेद सिद्धांत-दर्शन या विषयात पदव्युत्तर शिक्षण घेतले. त्यानंतर यांनी वर्धा जिल्हा परिषदेच्या ॲलोपॅथिक डिस्पेंसरीत सहायक वैद्यकीय अधिकारी या पदावर काम केले. हे १९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षापासून हडपसर येथील सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालयातील संहिता सिद्धांत विभागात कार्यरत आहेत हे सद्या याच महाविद्यालयाच्या संहिता सिद्धांत विभागात तसेच कै. दादासाहेब गुजर आयुर्वेद पदव्युत्तर शिक्षण व संशोधन केंद्रात प्राध्यापक व विभाग प्रमुख या पदांवर कार्यरत आहेत. हे आयुर्वेद संहिता व आयुर्वेद सिद्धांत-दर्शन या पदव्युत्तर विषयांकरिता पुणे विद्यापीठ, पुणे व महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक येथील एम.डी. व पी.एचडी. मान्यताप्राप्त मार्गदर्शक आहेत.

यांनी शुद्ध आयुर्वेद चिकित्सा पद्धती समाजात रुढ व्हावी म्हणून प्रथम सामान्य लोकांना आपली प्रकृति स्वतःच तपासता यावी व आपला दररोजचा आहार स्वतःच ठरविता यावा याकरिता व्यावहारिक आरोग्य संजीवनी हा ग्रंथ लिहिला. त्यानंतर आयुर्वेद शिक्षणात प्रवेश घेणाऱ्या पदविपूर्व व पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांकरिता व्यावहारिक आयुर्वेद इतिहास व व्यावहारिक पदार्थ विज्ञान हे ग्रंथ लिहिले. यांचा व्यावहारिक अष्टांग हृदय हा ग्रंथ लवकरच प्रसिद्ध होत आहे.

व्यावहारिक पदार्थ विज्ञान

रुचिका : प्रकाशन पुणे.

लेखक - वै. दिनकर मु. पडाडे

वै. दिनकर मुकुंद पडाडे

वै. दिनकर मुकुंद पडाडे यांनी श्री आयुर्वेद महाविद्यालय नागपूर येथे बी.ए.एम.एस. ही पदवी व एम. डी. शरीर क्रिया या विषयात व त्यानंतर श्रीमती कमलादेवी गौरीदत्त मित्तल पुनर्वसू आयुर्वेद महाविद्यालय मुंबई येथे एम. डी. आयुर्वेद सिद्धांत-दर्शन या विषयात पदव्युत्तर शिक्षण घेतले. त्यानंतर यांनी वर्धा जिल्हा परिषदेच्या ॲलोपॅथिक डिस्पेंसरीत सहायक वैद्यकीय अधिकारी या पदावर काम केले. हे १९९०-९१ या शैक्षणिक वर्षापासून हडपसर येथील सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालयातील संहिता सिद्धांत विभागात कार्यरत आहेत हे सद्या याच महाविद्यालयाच्या संहिता सिद्धांत विभागात तसेच कै. दादासाहेब गुजर आयुर्वेद पदव्युत्तर शिक्षण व संशोधन केंद्रात प्राध्यापक व विभाग प्रमुख या पदांवर कार्यरत आहेत. हे आयुर्वेद संहिता व आयुर्वेद सिद्धांत-दर्शन या पदव्युत्तर विषयांकरिता पुणे विद्यापीठ, पुणे व महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नाशिक येथील एम.डी. व पी.एचडी. मान्यताप्राप्त मार्गदर्शक आहेत. यांनी शुद्ध आयुर्वेद चिकित्सा पद्धती समाजात रुढ व्हावी म्हणून प्रथम सामान्य लोकांना आपली प्रकृति स्वतःच तपासता यावी व आपला दररोजचा आहार स्वतःच ठरविता यावा याकरिता व्यावहारिक आरोग्य संजीवनी हा ग्रंथ लिहिला. त्यानंतर आयुर्वेद शिक्षणात प्रवेश घेणाऱ्या पदविपूर्व व पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांकरिता व्यावहारिक आयुर्वेद इतिहास व व्यावहारिक पदार्थ विज्ञान हे ग्रंथ लिहिले. यांचा व्यावहारिक अष्टांग हृदय हा ग्रंथ लवकरच प्रसिद्ध होत आहे.

पुष्कलाभिधानम्

शारीरक्रिया

प्रात्यक्षिक मार्गदर्शिका

प्रा. डॉ. सौ. कल्पना दिलीप साठे

VÉÉIMIU/497 - SAA

UG 9074

प्रगती बुक्स प्रा. लि.

लेखिका परिचय

प्रा. डॉ. सौ. कल्पना दिलीप साठे

- ✿ सर्वोत्कृष्ट शारीर अध्यापक पुरस्कारप्राप्त १९९५-एनएसआरआय लखनऊ.
- ✿ १५ वर्षे शारीर क्रिया शिकविण्याचा अनुभव.
 - वॅकवर्ड युथ रिलिफ सोसायटीचे नागपूर आयुर्वेद महाविद्यालय.
 - चैतन्य आयुर्वेद महाविद्यालय, साकेगाव-भुसावळ.
 - म. आ. म. चे सुमतिभाई शाह आयुर्वेद महाविद्यालय, माळवाडी हडपसर - पुणे
 - कनिष्ठ अधिव्याख्याता - अधिव्याख्याता - प्रपाठक - प्रभारी प्राचार्य - प्राध्यापक - महिला वैद्यकीय अधिकारी इत्यादी पदे भूषविली, तसेच संशोधन, क्रीडा, रा. से. यो., चर्चासत्र, ग्रंथालय इत्यादी विविध महाविद्यालय स्तरांवरील समिती सदस्य.
- ✿ पदवी - पदव्युत्तर प्रात्वक्षिक पुस्तिका निर्माण करण्यास विद्यापीठ स्तरांवरील समिती सदस्य.
- ✿ शालेय व महाविद्यालय, जिल्हा, राष्ट्रीय स्तरांवर विविध क्रीडा स्पर्धा, वकृत्व स्पर्धांमध्ये सहभाग व प्राविण्य.
- ✿ एन्. एस्. आर्. आव्. सान्धिला, लखनऊ; शारीर संशोधन संस्था सदस्य.
- ✿ राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय नियतकालिकांमधून लेख प्रसिद्ध.
- ✿ पदवी - पदव्युत्तर विद्यापीठ स्तरावरील परीक्षा, अध्यापक नेमणूक, स्थानिक चौकशी समितीमध्ये सक्रिय सहभाग
- ✿ सी. सी. आय्. एम्. च्या शारीर क्रिया अभ्यासक्रमाचे मूळ संस्कृतचे इंग्रजी भाषांतर.
- ✿ पुणे विद्यापीठ, टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ व नांदेड विद्यापीठ यांचे पदव्युत्तर शिक्षक मान्यताप्राप्त मार्गदर्शिका (एम्. डी. व पीएच्. डी. करिता) महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ मान्यताप्राप्त प्राध्यापक, शारीर क्रिया विभाग.
- ✿ पदवीपूर्व व पदव्युत्तर लघु संशोधन प्रकल्प मार्गदर्शक व विभागीय संशोधन प्रकल्पांमध्ये प्रमुख संशोधक.